

๓. ศิลเท่านั้น เป็นเลิศในโลก

○ ความชนะในมนุษย์และเทวดา ย่อมมีเพราะศิลปะ

พุทธภาษิตบทหนึ่งกล่าวไว้แปลความว่า “ศิลปะเท่านั้นเป็นเลิศในโลก ส่วนผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุด ความชนะในหมู่มนุษย์และเทวดา ย่อมมีเพราะศิลปะและปัญญา”

หมายถึง ในบรรดาคุณทั้งปวงในโลก ศิลเป็นคุณวิเศษ แต่มิได้กล่าวว่าผู้มีศิลปะเป็นผู้สูงสุด หากกล่าวว่าผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุด จึงเปรียบศิลปะเป็นรากฐานที่มั่นคงและแข็งแรงที่สุด

○ ศิลเป็นฐานที่เลิศของปัญญา

ปัญญาเป็นสิ่งที่ก่อตั้งขึ้นมาบนฐานคือศิลปะ ศิลเป็นฐานที่เลิศของปัญญา ไม่มีฐานอื่นของปัญญาที่เลิศกว่าศิลปะ ขณะเดียวกันก็ไม่มีอะไรอื่นที่ก่อตั้งบนฐานคือศิลปะ ที่สูงยิ่งกว่าปัญญา ปัญญาเป็นยอดสูงสุดที่เกิดแต่ฐานคือศิลปะ

ของทุกอย่างต้องมีฐาน จึงจะมียอดตั้งอยู่ได้ ฐานมั่นคงแน่นหนาและมีความสูงเพียงใด ก็จะส่งยอดให้สูงส่งมั่นคงได้เพียงนั้น การก่อสร้างที่สำคัญทั้งหลาย ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งแก่รากฐาน อาคารมากขึ้นเพียงไร ฐานก็ยิ่งต้องมั่นคงแข็งแรงเพียงนั้น

นี่เป็นความจริง ฐานมั่นคงแข็งแรงเพียงพอสำหรับอาคาร ๓ ชั้น ไปสร้างเป็น ๕ ชั้น ๗ ชั้น ย่อมเป็นไปได้ด้วยดีไม่ได้ ชาวการพังทลายของอาคารที่นั่นที่นี้ระหว่างการก่อสร้างบ้าง เมื่อการก่อสร้างสำเร็จแล้วบ้าง ล้วนมีเหตุมาแต่ความไม่มั่นคงแข็งแรงเพียงพอของฐานทั้งสิ้น

○ สิ่งดีงามทั้งหลายทั้งปวง มีศีลเป็นฐาน

ศีลเป็นฐาน ปัญญาเป็นยอด ผู้มีศีลคือผู้มีฐานที่จะรองรับสิ่งดีงามทั้งหลายทั้งปวงได้ และในบรรดาสິงดีงามทั้งหลายทั้งปวงนั้นมปัญญาเป็นสิ่งสูงสุด สิ่งดีงามทั้งหลายทั้งปวงมีศีลเป็นฐานเกิดแต่ศีลเป็นต้น ศีล ๕ ศีลแม่เพียงศีล ๕

ย่อมเป็นฐานให้เว้นการเบียดเบียนทำลายชีวิต

เว้นจากการเบียดเบียนถือเอาทรัพย์สินสิ่งของของผู้อื่น

เว้นจากการผิดประเวณี

เว้นจากการเจรจาให้เกิดความเข้าใจผิดจากความจริง

เว้นจากเหตุแห่งความมัวเมาคือสุราเมรัยเครื่องดองของเมาทั้งหลาย

สิ่งที่ศีลทำให้เว้นได้ทั้งปวง ล้วนเป็นความไม่ดีไม่งาม การเว้นสิ่งไม่ดีไม่งาม

ก็คือความดีงาม

○ ปัญญาเป็นสิ่งสูงสุดในบรรดาสິงดีงามทั้งหลาย

อันความดีงามด้วยการรักษาศีล ๕ เป็นความดีงามระดับหนึ่ง ซึ่งแม้จะเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขได้เป็นอันมาก ทั้งแก่ตนเองและผู้เกี่ยวข้อง

แต่จุดหมายสูงสุดที่แท้จริงของพระพุทธศาสนามียิ่งกว่านั้น เป็นอีกระดับหนึ่ง เป็นจุดหมายที่มีคุณระดับสูงสุด ไม่มีคุณอื่นเสมอเหมือน จุดมุ่งหมายนั้นคือ ปัญญา ผู้มีปัญญาเป็นผู้อบรมจุดสูงสุดในพระพุทธศาสนา

○ ผู้มีปัญญาสูงสุด เป็นผู้สูงสุด

ปัญญาเกิดแต่ศีล มีศีลเป็นฐาน ปัญญาสูงสุดในบรรดาสิ่งดีงามทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากศีล มีศีลเป็นฐาน ผู้มีปัญญาสูงสุดจึงเป็นผู้สูงสุด

ความหมายของปัญญา คือความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด ปัญญาในทางโลกก็เกิดแต่เรียนและคิด ปัญญาในทางธรรมก็เกิดแต่เรียนและคิด ปัญญาในทางโลกก็เรียนความรู้ทางโลก เรียนและคิด ปัญญาในทางธรรมก็เรียนความรู้ทางธรรม เรียนและคิด

○ ความสำคัญของปัญญา

ความสำคัญของปัญญาจึงอยู่ที่สองอย่าง คือเรียนด้วยและคิดด้วย เรียนอย่างเดียวโดยไม่คิดก็ไม่เป็นปัญญา คิดโดยไม่เรียนก่อนก็ไม่เป็นปัญญา

การเรียนและคิดต้องประกอบกันอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนทางโลก หรือการเรียนทางธรรมก็ตามและต้องปฏิบัติให้ได้ด้วย จึงจะเป็นปัญญาที่สูงสุด

ปัญญาที่เกิดจากศีล มีศีลเป็นฐาน เป็นปัญญาทางโลกก็ได้ เป็นปัญญาทางธรรมก็ได้ แล้วแต่จะเรียนความรู้ทางใด

○ ปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม ล้วนเกิดแต่ศีล

ศีลเป็นฐานที่แท้จริงของคุณความดีทั้งปวง ปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรมเป็นคุณความดี ทั้งสองจึงเกิดแต่ศีล คือเกิดแต่ศีลทั้งปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม

การศึกษาทางโลกเพื่อให้รู้ให้เกิดปัญญาทางโลก เช่น นักเรียน รักศึกษา ก็จะต้องมีใจไม่วุ่นไม่ฟุ้งไปในเรื่องต่างๆ ใจจะต้องจดจ่ออยู่ในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ ขณะใดใจไม่วุ่นไม่ฟุ้งไปสงบอยู่ จดจ่ออยู่กับการศึกษาเล่าเรียนให้รู้ให้เข้าใจ

ขณะนั้นไม่ว่าจะตั้งใจรักษาหรือไม่ก็ตาม จะรู้หรือไม่รู้ก็ตามว่าตนมีศีล ขณะนั้นก็เป็นผู้มีศีลอยู่ เพราะขณะที่ใจจดจ่อมุ่งในการศึกษาการเล่าเรียนเช่นนั้น ย่อมไม่คิดฟุ้งไปวุ่นไปที่จะละเมิดศีล แม้ข้อใดข้อหนึ่ง

เมื่อใจไม่มีความคิดที่จะละเมิดศีล ก็ย่อมไม่ทำความละเมิดศีล จึงยอมเป็นความมีศีล เป็นความมีศีลโดยเจ้าตัวมิได้ตั้งใจจะรักษาศีล เป็นความมีศีลโดยเจ้าตัวไม่รู้ เพราะไม่คิดให้รู้

○ ความไม่ละเมียดศีล โดยไม่ตั้งใจรักษาศีล แม้เช่นนี้ความมีศีลก็เกิดขึ้นแล้ว

ความไม่ละเมียดศีลโดยไม่ตั้งใจรักษาศีล แม้เช่นนี้ความมีศีลก็เกิดขึ้นแล้ว จึงไม่รู้ตัวว่าเป็นผู้มีศีล แต่แม้เช่นนี้ก็เป็นคนมีศีล คือเมื่อไม่ละเมียดหรือไม่สละทิ้งไปก็ยอมมืออยู่เป็นธรรมดา เพียงแต่เป็นศีลไม่สมบูรณ์พร้อม ขาดความตั้งใจอันเป็นความสำคัญ แต่อนุโลมให้เป็นศีลได้เมื่อประกอบพร้อมด้วยความไม่ละเมียดครบทั้ง ๕ ข้อของศีล เป็นต้น

○ ผู้ตั้งใจรักษาศีลต้องรักษาให้ครบทุกข้อ

การจะเป็นผู้ถือศีลนั้น มิใช่ว่าจะแยกถือข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อตามความพอใจ แต่ไม่ครบทุกข้อ มีเว้นข้อนั้นข้อนี้ การละเว้นศีลเป็นบางข้อรักษาเป็นบางข้อ ไม่เป็นการรักษาศีล ผู้ตั้งใจรักษาศีล ต้องตั้งใจรักษาทุกข้อ

ตั้งใจรักษาทุกข้อ และปฏิบัติรักษาให้ได้ตั้งใจทุกข้อ จึงจะเป็นผู้มีศีลสะอาด ไม่ต่างพร้อยขาดวัน ถ้าตั้งใจรักษาศีลทุกข้อ เมื่อความตั้งใจเป็นความตั้งใจจริง แต่ปฏิบัติได้บ้างไม่ได้บ้าง เพราะไม่สังวรรักษา ไม่รอบคอบ ก็เป็นศีลไม่สมบูรณ์ เป็นเพียงผู้มีศีลต่างพร้อย ทะลุ ขาดวัน

○ ใจที่มีศีลไม่ต่างพร้อย เป็นใจที่สงบเป็นสมาธิง่าย

ศีลเป็นเลิศ ผู้ใดรักษาศีลได้สมบูรณ์ไม่ต่างพร้อยย ไม่ขาด ไม่ทะลุ ผู้นั้นเป็นผู้มีคุณอันเลิศ ใจที่มีศีลไม่ต่างพร้อย เป็นใจที่มั่นคง ไม่ฟุ้งไปด้วยอำนาจของกิเลสราคะ หรือโลภะ โทสะและโมหะ คือ โลภ โกรธ หลง จึงเป็นใจที่สงบ เป็นสมาธิได้ง่าย

○ ปัญญา...พาให้พ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง

ผู้ใดมีสมาธิความรวมแห่งจิต ความตั้งมั่นแห่งจิต ผู้นั้นจะสามารถตรึงตรองให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดในเรื่องทั้งปวง เป็นเหตุ เป็นปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัญญาที่พาให้พ้นทุกข์ ตั้งแต่พ้นทุกข์เล็กน้อย จนถึงพ้นทุกข์ใหญ่ยิ่ง จนถึงพ้นความทุกข์อย่างสิ้นเชิง

ทุกชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นแล้ว ไม่ว่าคน ว่าสัตว์ จะต้องพบกับความทุกข์มากทุกข์น้อยหนักเบาต่าง ๆ กัน ปัญญาเท่านั้นที่จะสามารถเปลื้องความทุกข์ สลัดความทุกข์ได้ มิให้ความทุกข์ทับถมจิตใจ จนถึงมิให้ความทุกข์สัมผัสจิตใจได้แม้แต่น้อย เป็นความพ้นทุกข์ ไกลทุกข์อย่างสิ้นเชิง เหล่านี้ปัญญาทำได้ทั้งสิ้น ปัญญามีระดับใด ก็จะจัดการกับความทุกข์ได้ระดับนั้น

○ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ทุกชีวิตไม่ปรารถนา

ความทุกข์อันมีต้นเหตุมาจากความเกิดเป็นต้นสายนี้ นอกจากปัญญา ไม่มีอำนาจใดจะนำให้สลัดออกพ้นจิตใจได้ และนอกจากทุกข์แล้วก็ไม่มียะไรอื่นยิ่งกว่าที่ทุกคนไม่ปรารถนาให้เกิดแก่ตน ทุกข์เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

ทุกชีวิต ไม่ปรารถนาความทุกข์ เมื่อเป็นดังนี้ ปัญญาจึงเป็นสิ่งสูงสุดโดยแท้ เพราะปัญญาเป็นสิ่งเดียวที่จะยังให้เป็นไปได้ตั้งความปรารถนา สามารถปลดเปลื้องทุกข์ จนถึงสลัดทุกข์ให้หลุดได้อย่างหมดจดสิ้นเชิง

○ ศิลเท่านั้นเป็นเลิศในโลกนี้ ส่วนผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุด

ทุกข์เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาสูงสุด ปัญญาเท่านั้นจะทำให้บรรลุมรรคความปรารถนาสูงสุดนั้นได้ ปัญญาจึงเป็นสิ่งสูงสุด ผู้มีปัญญาจึงเป็นผู้สูงสุด และศิลปินที่เป็นฐานแห่งปัญญา ต้องตามพระพุทธรักษาที่มีความว่า “ศิลปินเท่านั้นเป็นเลิศในโลกนี้ ส่วนผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุด”

เมื่อสิ่งที่เอาชนะได้ยากที่สุดคือทุกข์ ปัญญาอันเป็นยอดของฐานคือศิลปินที่บริสุทธิ์มั่นคง ยังสามารถเอาชนะได้ พระพุทธรักษายังกล่าวด้วยว่า “ความชนะในหมู่มนุษย์และเทวดา ย่อมมีเพราะศิลปินและปัญญา”

○ ผู้ไม่ปรารถนาความทุกข์ พึงรักษาศิลปินให้บริสุทธิ์

ผู้ไม่มีศิลปินหรือศิลปินพร่องต่างพร้อยเพียงไร ปัญญาย่อมไม่มี ปัญญาย่อมอ่อน ปัญญาอ่อนน้อยเพียงนั้น

เมื่อศิลปินทำให้ใจสงบได้จากกิเลส โลภ โกรธ หลง ความสงบแห่งจิตหรือสมาธิย่อมเกิด ศิลดำรงอยู่หนักแน่นยืนนานอยู่ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจิตใจเพียงไร สมาธิย่อมยืนนานอยู่ตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจิตใจเพียงนั้น

ผู้ไม่ปรารถนาความทุกข์ ปรารถนาความไม่ทุกข์ จึงพึงตั้งใจสำรวมสังวรระวังให้เป็นผู้มีศิลปินบริสุทธิ์บริบูรณ์ ศึกษาธรรมให้รู้ธรรม และคิดใคร่ครวญปฏิบัติธรรมที่ได้ศึกษารู้นั้น ให้เกิดเป็นปัญญาพาให้พ้นทุกข์เป็นลำดับ จนถึงพ้นทุกข์สิ้นเชิง